Ari Korhonen, Anu Wikman-Immonen

Eduskunnan hallintovaliokunta

Lausunto
25.10.2021
980/03.01.01/2021

HE 162/2021 vp / Asiantuntijapyyntö

Lausunto hallintovaliokunnalle hallituksen esitykseen laajamittaisen maahantulon varautumisen kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Tausta

Kuntaliitto on aikaisemmassa lausunnossaan todennut, että ehdotetut lakimuutokset laajamittaisen maahantulon hallitsemiseksi ja siihen varautumiseksi ovat kannatettavia ja selkiyttävät vastuunjakoa eri toimijoiden välillä nykytilanteeseen verrattuna.

Kuntaliitto yhtyy lain perusteluissa esitettyyn tilannekuva-arvioon, mitä tulee koordinaatiovastuisiin ja varautumiseen laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Vuosien 2015-2016 kokemusten perusteella on kuitenkin edelleen syytä painottaa tiettyjä laajamittaiseen maahantulon tilanteeseen liittyviä tekijöitä varautumisessa. Myös alueellinen toimijakenttä on lähivuosina muutoksessa hyvinvointialueuudistuksen myötä.

Laajamittaiseen maahantuloon liittyen kunnilla on vähän lakisääteisiä vastuita ja nämä vastuut vähenevät entisestään hyvinvointialueuudistuksen myötä. Toisaalta jokainen vastaanottokeskus sijaitsee aina jossakin kunnassa ja laajamittaisen maahantulon hallinta edellyttää yhteistyötä muutoinkin kuin vain välittömien lakisääteisten velvollisuuksien näkökulmasta. Kuntaliitto on yhdessä Maahanmuuttoviraston kanssa valmistellut laajamittaisen maahantulon valmiussuunnitelman mallia kunnille yhtäaikaisesti nyt käsittelyssä olevan lakimuutoksen kanssa.

Lakimuutokset

Ehdotetut lakimuutokset laajamittaisen maahantulon hallitsemiseksi ja siihen varautumiseksi ovat kannatettavia ja selkiyttävät vastuunjakoa eri toimijoiden välillä nykytilanteeseen verrattuna.

CC BY ND

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (vastaanottolaki) 12 §:n muutosehdotuksen mukaisesti vastuuta laajamittaiseen maahantuloon varautumisesta esitetään Maahanmuuttovirastolle. Muutos on perusteltu, koska Maahanmuuttovirasto perustaa vastaanottokeskukset ja muutoinkin se on päävastuussa maahantuloon liittyvistä operatiivisista toiminnoista. Kuntaliitto muistuttaa, että on tärkeä huolehtia maahanmuuttoviranomaisten kontakteista kuntiin ja muihin paikallisiin toimijoihin, jotta myös varautumista laajamittaiseen maahantuloon voidaan yhteistyössä kehittää paikallistasolla. Tämä tehtävä tulee myös resursoida riittävällä tavalla Maahanmuuttovirastossa.

Vastaanottolain 12 §:n kolmas momentti on tarpeen poistaa, koska se ei ole kuntien itsehallinnon kannalta mahdollinen, eli ehdotettu muutos on kannatettava.

Vastaanottolain 12 §:ssä kirjataan Maahanmuuttovirastolle velvoite toteuttaa varautumistehtävää ja siihen liittyvää valmiussuunnittelua sekä muita tarvittavia toimenpiteitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja 10 §:n 1 momentissa mainittujen tahojen kanssa. 10 §:n 1 momentissa mainitut tahot ovat kunta, kuntayhtymä, muu julkisoikeudellinen yhteisö taikka yksityinen yhteisö tai säätiö. Alueuudistuksen myötä sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvät vastuut, jotka välttämättömissä ja kiireellisissä tapauksissa koskevat myös maahantulijoita, siirtyvät hyvinvointialueille. Lisäksi pelastustoimi siirtyy hyvinvointialueille. Laissa ei ole erikseen mainintaa hyvinvointialueista, mutta laajamittaisen maahantulon hallitseminen edellyttää välttämättä yhteistyötä myös hyvinvointialueiden kanssa. Yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa lienee kuitenkin käytännöllinen itsestäänselvyys ilman erillistä kirjaustakin.

Hyvinvointialueuudistus ja laajamittaiseen maahantuloon varautuminen

Kuntien lakisääteiset vastuut laajamittaisen maahantulon tilanteessa

- kiireellisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen, *Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 12 §*
  varhaiskasvatuspalveluiden järjestäminen, *Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 6 §*
- perusopetuspalveluiden järjestäminen, *Perusopetuslaki (628/1998) 4 §*
- rakennusvalvonnan luvat kiinteistöissä tehtäville muutostöille tai käyttötarkoituksen muutoksille, *Maankäyttö- ja rakennuslaki (1999/132)*

Pelastustoimen vastuulla olevat toiminnat laajamittaisen maahantulon tilanteessa

- väliaikaisesti majoituskäyttöön otettavien tilojen tarkastaminen ja lupien myöntäminen, *Pelastuslaki (379/2011) ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (407/2011)*
- suojaväistön johtamisvastuu, *Pelastuslaki (379/2011) 36 §*

Hyvinvointialueuudistuksen myötä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen vastuut siirtyvät hyvinvointialueille. Laajamittaisen maahantulon tilanteessa tämä merkitsee entistä suurempaa tarvetta alueellisten toimintojen koordinoinnille jo varautumisesta alkaen. On myös tärkeää, että lakisääteisten vastuiden ja palveluiden järjestämiseen on varauduttu riittävin resurssein.

Kuntaliiton ehdottama malli alueellisen varautumisen järjestämiseksi

Kuntaliitto ehdottaa mahdollisena toimintamallina, että lakimuutosten tultua voimaan Maahanmuuttovirasto perustaisi normaaliaikana maakunnan tai muun tarkoituksenmukaisen alueen yhteistyö/ohjausryhmän, jossa on edustaja alueen jokaisesta kunnasta, pelastustoimesta, poliisista, hyvinvointialueelta, alueen keskeisistä maahantuloon liittyvistä järjestöistä sekä muista viranomaisista, jotka katsotaan keskeisiksi toimijoiksi laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Maahanmuuttovirasto johtaa ryhmän toimintaa.

Erityisenä tehtävän ryhmällä olisi normaaliaikana kartoittaa ennalta tiloja, jotka saataisiin tarvittaessa otettua majoituskäyttöön nopeasti. Tämä mahdollistaisi myös alueen eri toimijoiden varautumistoimet ja tietoisuuden suunnitelmista, vaikka tiloista tai niihin perustettavista vastaanottokeskuksista ei vielä tehtäisikään varsinaisia sopimuksia. Jos maahantulon määrissä tapahtuu oleellisia muutoksia tai syntyy häiriötilanne, valmis ryhmä saadaan aktivoitua nopeasti. Edellä mainitun tyyppiset alueelliset koronakoordinaatioryhmät ovat osoittautuneet toimiviksi malleiksi hallita häiriötilannetta moniviranomaistoimintakentässä.

Tilannekuva

Lähtökohtaisesti uuden lainsäädännön nojalla Maahanmuuttovirasto johtamisvastuullaan informoisi kaikkia alueellisia ja paikallisia toimijoita, mikäli maahantulotilanteessa alkaa tapahtua muutoksia, tai jos vastaanottokapasiteetin suurentamistarve on muuttumassa todennäköiseksi. Tilannekuvan muodostamistavasta on syytä sopia etukäteen, koska on oletettavaa, että

laajamittaisen maahantulon tilanteessa disinformaatiota on liikkeellä, eikä tilannekuva voi tällöin perustua mediassa välitettäviin tietoihin kuten covid-19 tilanteessa. On myös syytä harkita, millä tavoin esimerkiksi valtioneuvoston tilannekeskuksen yleistilannekuvaa voitaisiin välittää paikallisille koordinaatioryhmille ja vastaavasti koota tietoa keskushallinnon tarpeisiin. Yleisperiaatteena on, että koordinaatioryhmä seuraa tilannekuvaa ja jakaa informaation toimintaan osallistuviin organisaatioihin.

Jälkitilanne

Kansallisen riskiarvion mukaan laajamittainen maahantulo vaikuttaa sisäiseen turvallisuuteen ja erityisesti henkiseen kriisinkestävyyteen. Laajamittainen maahantulo aiheuttaa liikehdintää, joka voi ilmentyä myös kuntien viranomaisiin kohdistuvana häirintänä ja painostuksena esimerkiksi VOK-keskusten perustamistilanteissa. Toisaalta kunnat ovat asukkaidensa yhteisöjä ja edunvalvoja, joiden toimiala voi käsittää myös tehtäviä, joita laki ei suoraan määrää. Kuntien merkittävä rooli myös laajamittaisen maahantulon jälkitilanteen hallinnassa on tunnistettava viranomaiskentässä. Oleellista myös on, että mahdollistetaan joustava ja tehokas yhteistoiminta sekä tiedonvaihto.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että laajamittaisen maahantulon suunnitelmissa varaudutaan siihen, että turvapaikanhakijoille järjestetään riittävästi työ- ja opintotoimintaa. Suomalaisen yhteiskunnan arvoja ja toimintaperiaatteita on tärkeää korostaa vastaanottokeskuksissa järjestettävän työ- ja opintotoiminnan sisällöissä. Turvapaikanhakijoiden aktiivisuuden säilyminen on tärkeää muun muassa mahdollisen oleskeluluvan saamisen jälkeistä kotoutumista silmällä pitäen. Laajamittaisen maahantulon jälkeiseen kotoutumispalveluiden määrän kasvuun on syytä varautua.

SUOMEN KUNTALIITTO

Ari Korhonen
varautumisen ja turvallisuuden asiantuntija
Ympäristö ja yhdyskunnat yksikkö

Jakelu
Eduskunnan hallintovaliokunta
Kuntaliiton kirjaamo